

12. fejezet

SPIRITIZMUS – 2. RÉSZ

A történelem tanúbizonysága

Bevezetés. Az özönvíz előtti bűn ismétlődése az özönvíz utáni időkben.

Amikor az ihletett írók tévedhetetlen kijelentéseitől eljutunk azon szerzők megszámlálhatatlan sokaságához, kik az idők folyamán összegyűjtött tudásukkal és feljegyzéseikkel tájékoztatnak minket a múlttól, előre kell bocsátanunk, hogy messze nem vállalkozhatunk kimerítő értekezésre. Csupán néhány egyértelmű példával érzékeltetjük, hogy az ókori időkben is létezett a ma spiritizmusnak nevezett jelenség; a további kutatást pedig a kíváncsi érdeklődőkre bízunk, kiknek, ha az ókor emlékeinek vizsgálatában járatosak, semmi esetre sem lesz nehéz dolguk.

Nem kívánunk azzal sem időzni, milyen szörnyűségekre vezetett a varázslás bűne az özönvíz előtti életében; ez a kérdés nem képezi szokványos értekezés tárgyát. Látva azonban, hogy ez a veszély megint fenyegeti a kereszténységet, a vallásos közvélemény vezetői helyesen teszik, ha számba veszik a korábban történeteket, hogy felbuzdulva, befolyásuk minden erejével igyekezzenek visszaszorítani újbóli megjelenésének látható jeleit.

Akiknek tehát ez kötelességük, gondolkodjanak el Hérodotosz leírásában a Bélosz tornyának tetején lévő templomkamráról, az abban lévő díszes ágyról, az aranyasztalról és a kamra magányos lakójáról¹ – és a modern spiritizmus fényében gondolják végig, hogy a káldeus papok állítása, miszerint az isten meglátogatta ezt a kamrát, nem lehetett-e több pusztá mítosznál vagy szimbólumnál². Mérlegeljék annak tényét is, hogy ilyesmi más templomokban is megtörtént, például a thébai Jupiter-templomban³ vagy a patarai Apollón-jósdában. Olvassák el Paulina különös históriáját Josephus Flaviusnál⁴, és mondják meg, hogy Isis papjait vajon nem egy ősi és általánosan ismert szokás bátorította-e, amikor az erényes és nemes római asszonyt kikérték férjétől Anubis isten számára. Gondolkodjanak el Kasszandra történetén és az ókori mitológia más hasonló mondáin, a görög és római hősök isteni eredetére való számos hivatkozásán. Vegyék ehhez hozzá azt a sok hasonló jellegű legendát, melyek szinte minden nemzet ősi feljegyzéseiben megtalálhatók, az incubusok és succubusok eseteit, azt, hogy a középkori boszorkányok elmondásuk szerint milyen árat fizettek természetfeletti erejükért. És ha ezekkel a múltbéli utalásokkal összevetik a jelenlegi spiritizma irodalomból származó információkat, akkor bőven lesz miről komolyan elgondolkozniuk.

Haladjunk most azonban tovább a spiritizmus közismertebb gyakorlatainak példái felé. Nem is nehéz felfedezni ezeket, hiszen démonok, püthiák, szibillák, nimfák, augurok, jövendőmondó férfiak és nők egymás után vonulnak végig előttünk a korai történelem világi feljegyzéseiben.

1 Hérodotosz I. 181: „Az utolsó toronyban van egy nagy templom, melybe egy magasra vetett ágyat tettek, mellé pedig egy aranyból készült asztalt. Istenkép azonban nincs felállítva, valamint éjjel egy ember sem lép ide be, csak egy benszülött asszony, kit az isten valamennyiök közül kiválasztott.” (*Hérodotosz történeti könyvei*, fordította Geréb József, Franklin Társulat, 1892.)

2 Hérodotosz I. 182: „az isten éjjelenként eljő a templomba és lefekszik az ágyba”.

3 A görögök az egyiptomi Ámont Zeusszal azonosították, kinek római megfelelője Iuppiter (ford.).

4 Josephus Flavius: A zsidók története (XVIII. 4)

Asztrológusok és jósdák.

Az ókori népek asztrológusai és mindenekfelett a káldeaiaké mind oly közismertek, hogy aligha szükséges a megemlítésükön túl szólni róluk⁵; és nem tudja az elfogulatlan tanulmányozó a híres jósdák számos válaszában az emberfölötti előrelátást és bölcsességet nem fölfedezni. Különösen is igaz ez azokra, melyeket úgymond Apollón ihletett, kinek jóstehetség átruházására való képességét, mint azt láttuk, az Ige egyértelműen igazolja (Csel 16,16). Példaként egyetlen esetet, Kroiszosz és a delphoi jósda híres történetét említjük Hérodotosz elbeszélésében⁶. Mert, hacsak nem utasítjuk el teljes mértékben, hogy hitelt adjunk a természetfelettinek, nincs okunk kételkedni a történetben; a Kroiszosz által küldött pompás ajándékok pedig még láthatók voltak a történetíró napjaiban.

Hogyan tette próbára Kroiszosz, Lüdia királya a delphoi jóshelyet.

Kevéssel több, mint öt és fél évszázaddal Krisztus előtt Lüdia királya aggodalommal szemlélte a perzsa hatalom növekedését, és azon gondolkodott, hogyan bírhatná növekedésében meggátolni e rivális államot. Gondolatai természetszerűleg a jóshelyek felé fordultak, mint amelyektől egyedül volt várható isteni útmutatás – de mind közül melyikre bízta magát? Hiszen a világ dúskált jövendőmondó szentélyekben, és mind ihletettnek tartotta magát. Elhatározta hát, hogy próbára teszi a legjobb hírnek örvendőket, és választását az eredménytől teszi függővé. Ki is küldte embereit a szélrózsa minden irányába, némelyeket a phókisi Abae-ba, másokat Zeusz beszélő tölgyfájához és galambjaihoz Dodonába; úgyszintén másokat a megistenült Amphiarosz sírjának jóshelyéhez, hogy megfelelő megtisztulás után próbára tegyék az ott elérhető, különleges profétikus álmokat; megint másokat Trophoniosz szörnyűséges barlangjához küldött, ahonnan sápadtan és félelemtől reszketve került elő, ki belépett oda; és volt, akiket a milétozi Branchidákhoz, illetve a híres ammoni Jupiter-templomhoz küldött jóslatért, mely Líbiában magasodott a sivatagi pusztaság kellős közepén.

Mi most azonban csak azzal a küldöttséggel foglalkozunk, melyet Kroiszosz Apollón nagy jósdájához menesztett. A jóshelyek megpróbálása a következőképpen történt: az útnak indulásuktól számított századik napon a követeknek azt a kérdést kellett feltenniük az istennek, hogy éppen abban a pillanatban mit csinál a lüdiaiak királya, Alüattész fia, Kroiszosz.

A meghatározott időben, a megfelelő előkészületek után, homlokukat a misztikus babérral övezve a követek tehát a szentély területére léptek. Miután a szokásos áldozatot bemutatták és a sorsolást elvégezték, továbbhaladtak, csodálkozva bámulták az utat szegélyező emlékműveket és szobrokat, míg magának a nemes szentélynek a lépcsőjéhez nem értek. Az ezután következőket és a jóslat elhangzásának rémisztő körülményeit azonban nem is lehetne jobban leírni, mint amiképp ez az 1859-es Arnold-díjas esszé következő részletében szerepel.

„És ekkor a papok trombitái felharsantak, hangjuk körbejárta a völgyet, felhatolt egészen Hüampeia hegyormainak kanyarulatai közé. A hangok által néma csendre intve lépte át emberünk a

5 A ninivei felfedezések révén a káldeai spiritizmus teljes területe megnyílt előttünk; és a sok információforrás közül a legfontosabb annak a hatalmas, mágiáról szóló műnek néhány töredéke, amelyet Layard talált a kújundzsíki királyi könyvtárban. Az értekezés, amelynek részét képezik, eredetileg nem kevesebb mint kétszáz táblából állt, melyek mindegyikére három-négy száz sornyi írást véstek. A mű három könyvre oszlik, melyek közül az elsőnek a címe „A gonosz szellemek”; a második, úgy tűnik, a betegségek gyógyítására szolgáló ráolvasásokból és varázsigékből áll; míg a harmadik bizonyos istenekhez szóló mágikus himnuszok gyűjteménye, melyek kántálásának titokzatos erőt tulajdonítottak. A mű számos tantételének azonossága a modernkori spiritizmus tanaival nagyon szembetűnő.

6 Hérodotosz I. 46-51.

füzérrel díszített küszöböt, fejére az aranykorsókból vett szentelt vizet hintett, és bement a külső udvarba. Új meg új szobrok, kelyhek, kupák és serlegek, keleti királyok ajándékainak látványa tárult elé, sötétség beszédével telirótt falak emelkedtek körülötte, amint átkelt a legbelső szentélyhez. A muzsika dallamai egyre hangosabban értek fülébe, kíváncsisága fokozódott, szíve hevesebben vert. A kinti tömegig hatoló mennydörgés robajával megnyílt a földalatti kapu, a föld megrendült, a babérágak hajladoztak az előtörő füstben és gőzben; és lent, a szikla egyik üregében, egy szemvillanásnyira megpillantotta Zeusz és a rettegett Moirák márványszobrait, megvillantak a szent karok; szeme elé ötlött a gőzölgő hasadék, a háromlábú aranszék, azon lázas arcú, habzó szájú alak, amint vad tekintetét a semmibe meresztve, lelkének kínjában a magasba lendíti karjait, s ajkát napokig fülébe csengő, hátborzongató kiáltás hagyja el, amint fennhangon hadarva kántálja az égiek akaratának sötét szövegét.”

Amikor Kroiszosz követei a szentélyhez járultak, a Püthia, kérdésüket meg sem várva, a következőképp szólította meg őket:

„Ismerem én a fővény számát s a tengeri síkot;
Értem a némát is, meghallok olyat, ki nem is szól.
Teknősbéka szagát érzem pánczélfedelével,
Bárányhússal a mint forr érczkatlannak úrében;
A melyen ércz a fedél, s az edénynek is ércz az alapja.”⁷

A követek pedig azonmód siettek a különös válasszal Szárdiszba, a király pedig, miután meghallotta, rögtön megtisztelte a jóslatot, és kijelentette, hogy egyedül a delphoi jóshely méltó a bizalomra. Mert a megjelölt napon olyan gondolata támadt, amit még csak megsejteni is lehetetlen, ugyanis levesteknőst és bárányt vágott össze és főzött meg egy ércdedényben, melyre ugyanabból az anyagból készült fedőt tett. Kroiszosz bámulatos ajándékokat küldött Delphoiba, s innentől fogva teljesen a jósda befolyása alá került, melynek kétértelmű válasza rövidesen a pusztulásba csalta őt. Amikor ugyanis ezután követeket küldött a Püthiához, hogy indítson-e háborút a perzsák ellen, a következő kétes feleletet kapta: „Ha Kroiszosz átkel a Halüszön, nagy birodalom fog megdőlni”. Természetesen arra gondolván, hogy Perzsia ez a birodalom, Kroiszosz átkelt a határfolyón, ám hamarosan megsemmisítő vereséget szenvedett; túl későn döbbsent rá, hogy a jóslat a saját birodalmának megdöntésével teljesedett be. Ő, bár akik most tévelyítő szellemekre hallgatnak, és démonok tanításainak adnak hitelt, hallgatnának a Kroiszosz sorsában rejlő figyelmeztetésre!

Spiritizmus Egyiptomban.

A mesmerizmust nyilvánvalóan már a legkorábbi időkől kezdve gyakorolták Egyiptomban, amint az a templomfestmények képein is szerepel, amikor a papok kezüket az emberek teste fölött mozgatják, illetve amikor az alanyok szuggerált állapotban láthatók. Számos történelmi utalás is található erre, amelyek közül néhányat már megemlítettünk az előző fejezetben. Most hozzátehetjük ehhez Kheopsz elődjének, Rhampszinitusznak különös históriáját, amint azt Hérodotosz elbeszéli (*Hérodotosz* II. 122). A történet szerint a király élve szállt le a Hádészbe, ahol kockajátékot játszott Démétérrel, és sértetlenül tért vissza – ami valószínűleg a mesmerikus transz élményének leírásaként magyarázható.

7 Geréb József fordítása (*Hérodotosz történelmi könyvei*, Franklin Társulat, 1892.)

Egyiptom összes titkos bölcsessége valóban tiltott gyakorlatokkal látszik összefüggeni, arra pedig, hogy papjai folyamatosan úzték ezeket, az étrendjükből is következtethetünk, mely teljesen hasonló ahhoz, amit napjainkban a mesmeristák és tisztánlátók is szükségesnek találnak. Alexandriai Kelementől megtudjuk ugyanis, hogy húst tilos volt fogyasztaniuk (*Sztrómata*, VII. 6).

Ízisz és Szerápisz szentélyei világszerte ismertek voltak a bennük végzett magnetikus kezelésekről, és a valószínűleg tisztánlátók által előírt kúrák pontosan megegyeznek azokkal, melyeket napjainkban is látunk. A gyakorta említett templomi alvás pedig kétségkívül nem volt más, mint olykor kézmozdulatok, máskor bizonyosfajta tömjén füstje és lantmuzsika által kiváltott mesmerikus transz.

Sztrabón (*Geógraphika* XVII. 1) megemlíti a canopusi Szerapisz templomot, mely a természetfeletti gyógyulások olyan megdöbbentő példáit hozta, hogy a leghíresebb emberek is elhitték ezeket, és hajlandók voltak akár a saját, akár mások javára megigéztetni magukat. A gyógyulások és a beigazolódott orákulumválaszok nyilvántartására külön embereket jelöltek ki. A geográfusnak azonban leginkább az a rengeteg zarándok tűnt fel, akik folyamatosan érkeztek a szentélyhez Alexandriából a csatornán keresztül, és elhaladtukban a levegő fuvolajátékuk és táncuk zajától visszhangzott.

Egyiptomi zarándoklatok és körmenetek.

Hérodotosz (*Hérodotosz* II. 58)⁸ azt gyanítja, hogy „zarándoklatokat, meneteket és bemutatásokat (προσαγωγάς, *proszagógasz*)” az egyiptomiak tartottak először. A felsorolás harmadik tagjának jelentése bizonytalan, de valószínűleg arra vonatkozik, amikor a zarándokok bebocsátást nyernek abba a szentélybe, ahol a papok valamilyen szent relikviát, ereklyét, vagy istenszobrot állítottak ki⁹.

A történész a továbbiakban az egyiptomiak ötféle éves zarándoklatát említi meg a különböző szentélyekhez (*Hérodotosz* II. 59, 60), és élénk leírását adja a Bubasztiszba tartónak; leírja a férfiak és nők tömegétől nyüzsgő, hosszú hajókaravánt, melyen a férfiak furulyáikat fújják, a nők pedig kereplőikkel kerepelnek, mások énekelnek és tapsolnak. A helyiek szerint a gyermekeket leszámítva vagy hétszázezer ember szokott részt venni ezen a fesztiválon.

A nagy ünneplések másik helyszíne az Ízisz-templom volt Buszirisz városában (*Hérodotosz* II. 61), ahol az áldozás után a zarándokok, férfiak és nők egyaránt, erőteljesen a mellüket verik a szentély előtt. Az istennő bámulatos népszerűségét részben megmagyarázza Diodórosz Szikulosz írásának alábbi részlete.

Diodórosz Szikulosz beszámolója Ízisz gyógyító erejéről és jelenéséről.

„Az egyiptomiak szerint az egészség megőrzésére jó főzetek megalkotója Ízisz volt, ki az orvoslás művészetében igen járatos, és ily módon maga is elérvén a halhatatlanságot, legnagyobb öröme a halandók meggyógyítása. Az őhöz segítségül könyörgőknek gyógymódokat diktál álmukban,

8 „Hasonlóképp ünnepi gyűléseket, meneteket és búcsújárásokat az egyiptomiak tartottak először s tőlük tanulták el a görögök. Bizonyítékul szolgál nekem az, hogy náluk ezt már régóta teszik, míg a görögök csak legújabbán hozták be. Ünnepi gyűléseket az egyiptomiak nem egyszer tartanak évenként, hanem többször; leginkább és legbuzgóbban Bubastis városában Artemis tiszteletére, meg Busiris városában Isis tiszteletére.” (*Herodotos történelmi könyvei*, Geréb József fordítása, Franklin Társulat, 1892.)

9 Nem nehéz ezeket a kifejezéseket a mai zarándoklatoknak megfeleltetni. Az első a szentély városába való odautazást jelenti, a második az ünnepélyes menetet a vasútállomástól magáig a szentélyig, a harmadik pedig a belépést a templomba, kápolnába vagy barlanghasadékba.

nyíltan megjelentette magát és jóindulatát a segítségét kérőknek. És hozzáteszik, hogy ennek bizonyítékául nem olyan meséket kínálnak, mint a görögök, hanem magukért beszélő tényeket. Hiszen szinte az egész világ alátámasztja tanúságtételüket azzal a buzgósággal, mellyel Íziszt imádják, mivelhogy láthatóan megjelenik, amikor gyógyításait végrehajtja. Mert mikor a beteg alszik, ő megáll fölötte, és betegségére gyógymódokat ír elő; akik pedig útmutatásainak engedelmessé válnak, a legmegmagyarázhatatlanabb módon visszanyerik egészségüket. Számosan gyógyulnak meg így, miután rosszindulatú betegségük miatt az orvosok lemondtak róluk; és sokan, akik teljesen elveszítették a látásukat, vagy a testük bármely más részében fogyatékosok lettek, visszanyerik korábbi épségüket, amint ehhez az istennőhöz folyamodnak” (*Bibliothéké historiké* I. 25., angolból ford.).

Láthatjuk tehát, hogy a gyógymódok tisztánlátók általi diktálása korántsem csak a spiritizmus modern szakaszának sajátja. Nehéz továbbá az Ízisz-jelenésekről és a szentélyeihez való zárandoklatokról olvasnunk úgy, hogy ne jusson eszünkbe mindaz, amit ma a La Salette-i „szent hegyel”, Lourdes-dal vagy más helyekkel kapcsolatban hallunk vagy látunk.

Ízisz befolyása később Rómára is áterjedt, ahol a korai császárok romlott időszakában az istennő lett a legnépszerűbb istenség. Az imádatával járó ocsmány erkölcstelenség miatt azonban többször is megkísérelték tiszteletét eltörölni, templomait nem egyszer lerombolták, sőt Tiberius egy alkalommal odáig ment, hogy papjait keresztre feszítette, szobrát pedig a folyóba dobatta. Mindez azonban hiábavaló volt: Ízisz megőrizte hatalmát a nagy városban, míg végül tanácsosnak látták megváltoztatni a nevét, és némi módosítással Szűz Máriaként imádni tovább.

Vespasianus és az alexandriai Serapis-templom.

Vegyük a spiritizmusnak még egy egyiptomi példáját, Vespasianusnak az alexandriai Serapis-templomban tett látogatásának közismert történetét. A Tacitus és Suetonius történetei között feljegyzett esemény korai példájául szolgál annak a napjainkban gyakran tartott jelenségnek, amikor egy élő személy testi valójához képest nagy távolságban jelenik meg.

Tacitus (*Korunk története*, IV. 81) két ember esetét beszéli el, egyikük vak, a másik sérült kezű, kiket a Serapis-jóshely orákuluma az akkortájt Alexandriában időző Vespasianushoz irányított. Azt az ígéretet kapták, hogy ha a római consul egyikük szemét megkeni nyállal, a másiknak kezére pedig rálép, mindketten meggyógyulnak. Vespasianus először tiltakozott a különös kérések teljesítése ellen, végül azonban a betegek állhatatos könyörgésének és udvaroncai biztatásának engedve nagy nyilvánosság előtt megtette, amit kértek tőle. A vak azonnal visszanyerte látását, a sérült kéz pedig meggyógyult.

Miután Tacitus megjegyzi, hogy ezeket a gyógyulásokat olyan szemtanúk is igazolták, akiknek nem lehetett érdekük alátámasztani egy hazugságot – mivel Vespasianus családja akkorra már kihalt –, a következőképp folytatja (*Korunk története*, IV. 82):

„Mélyebb vágy támadt ezután Vespasianusban, hogy felkeresse a szent helyet, ahol [az istentől] a birodalom dolgait megtudakolhatja: megparancsolja, hogy mindenki hagyja el a templomot. S miután belépett és figyelmét az istenségre fordította [imádtá], megpillantotta a háta mögött az egyik legelőkelőbb egyiptomit, név szerint Basilidest, akiről jól tudta, hogy több napi járásra távol van Alexandriától, és betegsége tartóztatja. Sorra kérdezi a papokat, belépett-e aznap Basilides a templomba, megkérdi a szembejövőket, nem látták-e a városban; végül lovasokat küld ki és így sikerül

felderítenie, hogy abban a pillanatban nyolcvan mérföldnyi távolságban volt: ekkor a látomást isteni eredetűnek, a jóslat értelmét pedig Basilides nevéből magyarázta.”¹⁰

Azaz tehát, mivel a „Basilides” szó „királyit” jelent, Vespasianus a jelenést a világ trónjának utódlásáról szóló próféciának tekintette. A történet Suetonius szerinti változatában (*Caesarok élete – Vespasianus VII.*) pedig még az is szerepel, hogy hamarosan jött is a levél a hírrel, hogy Vitellius csapatait szétverték, őt magát pedig megölték.

A Plautus által említett mesmerizmus. A tractatorok.

A Plautus *Amphitruójából* származó alábbi mondat a mesmerizmusra történő utalásnak tűnik, és mivel csak mellékesen odavetetten szerepel, annál erősebb bizonyosságot tesz arról, mennyire elterjedt volt a módszer a kereszténység korszaka előtt két évszázaddal: „*Quid si ego illum tractim tangam ut dormiat?*”, azaz, „Mi lenne, ha megsimogatnám, hadd aludjék?”¹¹ (*Amphitruo* I. i. 160).

Valószínűleg a közismert *tractatorok* (masszőrök) is gyakoroltak bizonyosfajta mesmerikus erőt, s ezeknek is számos mai utánpótló akad. Hiszen a „gyógyító mesmeristák és dörzsölők” vagy az „orvosi tisztánlátók” hirdetései szinte minden spiritista folyóiratban megtalálhatók.

A fenti példák elegendőek is annak bemutatására, hogy a klasszikus szerzők bővelkednek a spiritizmusra való utalásokban; ezért most áttérhetünk a későbbi írókra.

Figyelemreméltó szakaszok a Római Kelemennek tulajdonított írásokban.

Először is vessünk egy pillantást a Kelemennek tulajdonított *Recognitiones* [Felismerések] c. műre és a Kelemen-homíliákra, amelyek mindenesetre nem tűnnek a harmadik századnál később keletkezetteknek, sőt talán korábbiak is lehetnek, és amelyek számos megfontolásra érdemes szövegrészt tartalmaznak. Mindegyik könyv elején elmondja a szerző, hogy pogány korában sokszor gyötörték a lélek halhatatlanságával kapcsolatos kételyek. Hogy miként tervezte e kételyeket feloldani, meghagyjuk, hogy saját szavaival adja elénk.

„Mit tehetnék hát, ha nem ezt? Elmegyek Egyiptomba, és barátságot kötök a szentélyek papjaival és prófétaival. Azután keresek egy mágust, és ha találtam egyet, nagy összegű pénz felajánlásával ráveszem, hogy a halottidézésnek nevezett tudomány segítségével hívjon elő egy lelket a Hádészből, mintha valami hétköznapi ügyben akarnék vele konzultálni. De az én kérdésem az lesz, hogy megtudjam, halhatatlan-e a lélek. És a lélek válaszát, hogy halhatatlan-e, nem a lélek beszédéből vagy a saját hallásomból fogom megtudni, hanem egyszerűen abból, hogy láthatóvá válik; hogy miután a saját szememmel láttam, a pusztá megjelenésének tényéből elegendő és megbízható bizonyítékom legyen a létezésére. És így a kétes szavak, amelyeket a fülek hallanak, többé nem lesznek képesek megdönteni azt, amit a szemek a magukévá tettek” (*Hom.* I. 5 – angolból ford.).

Ez a felvetés furcsa módon megegyezik a spiritiszták gyakran hangoztatott érvelésével, miszerint egy másik világ létezését a benne élő démonokkal való érintkezés bizonyítja a legjobban. Röviddel ezután Simon mágust állítja elénk, és a mai új vallás irodalmát elárasztó, szellemek segítségéről szóló számtalan elbeszélésre nagyon hasonlító történetet közöl¹².

10 *Tacitus összes művei*, Európa Kiadó, 1980. Fordította: Borzsák István

11 Plautus - Devecseri Gábor (ford.): *Amphitruo* (Savaria Múzeum Közleményei 25. Szombathely, 1963)

12 Példaként vegyük a Spiritiszták Brit Nemzeti Szövetségének egyik ülésén elhangzott, következő kijelentéseket: „Mr. Morse elmondta, úgy értesült, hogy a bányászok a bányamunkáik során jelenéseket tapasztaltak, és hogy egy Glasgow melletti szénbányában dolgozó kisfiúnak az volt a szokása, hogy amikor elfáradt, egy szellemet hívott, hogy segítsen

„Egyszer, amikor anyám, Ráchel, megparancsolta nekem, hogy menjek ki a mezőre aratni, és megláttam egy sarlót heverni a földön, megparancsoltam neki, hogy menjen és arasson; és tízszer többet aratott, mint a többiek” (*Recognitiones* II. 9, angolból ford.)¹³.

Simon csodáinak felsorolása a Kelemennek tulajdonított homíliákban.

Simon csodáinak alábbi felsorolása a második Kelemen-homíliában található. „És elmondták nekem, hogy szobrokat tesz járkálóvá; tűzre gördíti magát, és nem ég meg; és hogy néha még repül is. És köveket kenyérré változtat, kígyóvá válik, kecskévé változtatja magát, kétarcúvá válik, és arannyá változtatja magát. Bezárt ajtókat nyit ki, vasat olvaszt meg, és a lakomákon minden elképzelt formájú fantomot hoz létre. És végül, a házában lévő edényeket úgy mozgatja, mintha azok maguktól mozognának, hogy kiszolgálják őt, miközben akik hordozzák ezeket, nem láthatók. Csodálkozva hallottam, hogy így beszélnek, de biztosítottak arról, hogy sok ilyesmit láttak már jelenlétükben megtörténni” (*Hom.* II. 32 – angolból ford.).

Ha hihetünk a spiritisztáknak, e csodák némelyike ma már mindennapos dolognak számít. Lehetséges, hogy túloznak, mindazonáltal a pusztá említésükből is arra következtethetünk, hogy nagyhatalmú médiumok nem voltak ismeretlenek abban az időben, amikor a Kelemennek tulajdonított szövegek íródtak.

Simon mesmerizmussal és szellemalakok létrehozásával kapcsolatos képességét igazolni látszó történet.

Simon másik feljegyzett esete megdöbbentően hasonlít napjaink módszereire: „És még gyilkosság elkövetésére is adta magát, amint azt ő maga elárulta nekünk, amíg még barátok voltunk. Ugyanis irtózatot varázsigékkel elválasztotta egy gyermek lelkét annak testétől, hogy az a segédje legyen bárminemű jelenés előállításához, amire csak szüksége lehet. A fiúról pedig képmást rajzolt, és azt a belső kamrában, ahol alszik, felállítva tartja, azt állítva, hogy egykor levegőből formálta őt olyan alakítások által, amelyeket az istenek hoznak létre, és miután megfestette a képmását, visszaadta őt ismét a levegőnek. És a következőképpen magyarázza meg, hogy mit tett. Azt állítja, hogy először is, miután egy embernek a szellemét felforrósította, az magához vonta és beszívta a környező levegőt, akár egy lopótök; és hogy ezt a levegőt, miután a szellem alakjába zárta, vízzé alakította át. És hozzátette, hogy mivel a szellem állaga miatt ez a bezárt levegő nem tudott kiszabadulni, ezért vérré változtatta; és hogy azután a vért megszilárdította, és húst csinált belőle. Azután pedig, hogy a hús így megszilárdult, egy ember állott elő, aki nem földből, hanem levegőből készült. És miután így meggyőződött arról, hogy képes újfajta embert létrehozni, elmondása szerint a változásokat visszafordította, és ismét visszaalakította levegővé” (*Hom.* II. 26 – angolból ford.).

A tizenkilencedik század fényében minden nehézség nélkül értelmezhetjük ezt a részt. Úgy tűnik, hogy Simon a mesmerizmus segítségével a magasabb magnetikus síkba vonta ki egy fiú szellemét, majd elmulasztotta visszahívni, így a szellem végleg elvált a testtől; és ezt azért tette, hogy

neki tolni a csilléjét, amit az általában meg is tett. Egy alkalommal a szellem, mint mondják, hirtelen olyan erőt fejtett ki, hogy a csillében jelentős kár esett”. „Mr. Latham említett egy esetet, amikor a szellemek tablettákat készítettek, amelyeket aztán egy hölgyismerőse kifejezetten jótékony hatással szedett be.”

Dr. Gully elmondta, hogy „az ő házában nem volt szokatlan, hogy a szellem megjelent a család tagjainak; hogy tárgyakat vitt egyik szobából a másikba, miközben minden ajtó zárva volt; hogy esténként megvetette az ágyat, és olyan nehéz léptekkel járt le-fel a lépcsőn, mint egy átlagos ember”.

13 Úgy tűnik, Simon adeptus, beavatott volt [G. H. Lang megj. az 1942-es, XV. kiadásban]

kísérőszellemre tegyen szert. A szöveg második fele, amelyik egy ideiglenes szellemforma előállítását írja le, legalábbis eredményeit tekintve pontosan megegyezik a modern médiumok gyakorlatával, amit a következő fejezetben mutatunk majd be. Simon pedig talán azzal háríthatta el a fiú meggyilkolásának vádját, hogy azt állította, csupán azt a szellemformát oldotta fel, amelyet ő maga hozott létre.

Simon levitálásának figyelemreméltó leírása az Apostoli Konstitúciókban.

A híres mágusról még egy történetet ismertetünk a „*Constitutiones Apostolorum*”-ból [Apostoli Konstitúciók], bizonyítékaképpen annak, hogy amit ma levitációnak nevezünk, korántsem újkeletű dolog; mindenesetre az emberi gondolkodásban már évszázadok óta él ez az elképzelés. Talán a „*Konstitúciók*” szerzőjének magyarázata is segíthet megérteni Mr. Home¹⁴ rejtélyét. Az a kijelentés sem elvetendő, hogy Simon csodáit egy hamis vallás igazolására használták. A történetet Péter apostol szájába adják, akit ekként szólva ábrázolnak.

„Amikor pedig Rómába érkezett, nagyon megszorította a gyülekezetet azzal, hogy sokakat felforgatott, és megnyerte őket magának. És varázslás és démoni működés bemutatásával ámulatba ejtette a pogányokat, olyannyira, hogy egyszer fényes nappal előállt, és a népet arra bujtotta fel, hogy engem is a színházukba hurcoljanak, ahol ígérete szerint a levegőben fog röpködni. De miközben az egész tömeg izgatottan figyelte e vakmerő vállalkozást, én magamban tovább imádkoztam. És valóban felemelték a démonok, kezdett a levegőbe szállani, és ahogy egyre magasabbra emelkedett, azt kiáltotta, hogy most visszatér az egekbe, ahonnan áldást fog osztani rájuk. Akkor, miközben az emberek istenként dicsőítették őt, én szívemmel együtt az ég felé emeltem kezemet, és könyörögtem Istenhez, hogy az Úr Jézusért taszítsa le a kártékony csalót, és törje meg a démonok hatalmát, melyet arra használtak, hogy félrevezessék és tönkretegyék az embereket; hogy sújtsa a földre Simont, de ne ölje meg, hanem csak zúzza össze. És így, szememet részegezve, azt mondtam szavaira válaszul: – Ha én Isten embere vagyok, Jézus Krisztus igaz apostola, az istenfélelem tanítója, és nem olyan csaló, mint te vagy, Simon, megparancsolom az istenfélelemtől elszakadt gonosz hatalmaknak, akik most Simon mágust támogatják és viszik, hogy engedjék ki őt kezükből, hogy levettessen a magasból, és azoknak nevetségére legyen, akiket becsapott. Amint így szóltam, Simon megfosztatott hatalmától, és nagy hanggal levettetett a földre. És amikor nagy erővel a földhöz csapódott, eltörött a csípője és a lábfeje. Ekkor a sokaság felkiáltott, mondván: »Egyetlen Isten van, akiről Péter joggal állítja, hogy valóban az egyetlen!« És tanítványai közül sokan elhagyták Simont; de néhányan, akik vele együtt a kárhözatra voltak érdekesebbek, továbbra is kitarítottak gonosz tanításában. És így jelent meg a simoniták legateistább szektája Rómában először, és az ördög a többi hamis apostol segítségével folytatta munkálkodását” (*Constitutiones Apostolorum* [Apostoli Konstitúciók] VI. 9 – angolból ford.).

Az újplatonisták spiritiszták voltak. Részletek Kingsley-től.

Ha megvizsgáljuk az alexandriai újplatonisták írásait, kiknek jelentős iskolája a Kelet ősi bölcsseitől származó tanokra alapult a harmadik század eleji létrejöttük, felfedezzük, hogy kifejezett spiritiszták, vagy akár úgy is mondhatjuk, teozófusok voltak. Ammóniosz Szakkasz, Plótinosz, lamblikhosz és mások nagyhatalmú adeptusok voltak, kik mesmerikus gyógyításaikról és általános mágiájukról voltak híresek. De mivel ezt bizonyítani nincs időnk, és csak tömör összefoglalását tudjuk

14 Mr. Home: magnetikus erejéről és számos szemtanú előtt bemutatott levitációiról ismert XIX. századi médium, aki transzállapotban képes volt a magasba emelkedni, és a szeánszon résztvevők feje fölött egyik szobából a másikba, sőt az ablakon át az utcára lebegni. (ford.)

adni a tényeknek, ezt annak szavaival tesszük, kinek véleménye kevésbé vádolható részrehajlással, mint a miénk. A következő részleteket tehát a néhai Kingsley kanonok *Alexandria and her Schools* [Alexandria és iskolái] című művéből vettük.

„Így hát nekiláttak, hogy csodát tegyenek; és azt hiszem, többé-kevésbé sikerült is nekik. Mert most az ember belép azoknak a jelenségeknek az egész tündérországába, melyek manapság annyira zavarba hoznak minket – eksztázis, tisztánlátás, fájdalomérzetlenség, gyógyulások, melyeket annak hatása idézett elő, amit ma mesmerizmusnak nevezünk. Ezek a modern rejtélyek mind ott vannak a régmúlt bölcsességkeresőinek ősi könyveiben. Megszeretjük őket, miközben szomorúan látjuk, hogy az ő nehézségeik is ugyanolyanok voltak, mint a mieink, és hogy nincs semmi új a nap alatt. De ismét; ezek az eksztázisok, gyógyulások és társaik gyorsan visszavezették őket a régi papi mesterséghez. Az egyiptomi papok, a babiloni és a zsidó varázslók mindezt mesterséggé gyakorolták évszázadokon át, és művészetté fejlesztették. Az istenségek templomaiban való alvással, megfelelő mesmerikus manipulációk után, már akkor is gyógyulást értek el. Bizonyára a régi papok voltak azok, akikhez az emberek információért fordulhattak. Görögország régi filozófusai is köztisztelőben álltak – akkor mennyivel inkább a keletiek, akikhez képest a görögök gyermekek voltak csupán? Különben is, ha ezek a démonok és istenségek ilyen közel voltak hozzájuk, nem volna vajon lehetséges meg is látni őket? Úgy tűnik, mintha már nem sokat törődtek volna a világgal és annak menetével –

»*Effugerant adytis templisque relictis*
Di quibus imperium steterat.«

Réges-rég a papok idézték meg őket, hogy láthatóan megjelenjenek – talán megtehetik ma is.”

Ezekből a megjegyzésekből markánsan kitűnik, hogy a spiritizmus bálványimádásra indít. És hogyan is tehetne másképp, figyelembe véve, hogy az egész éppen azokkal a démonokkal való intelligens kommunikáció kialakítására épül, amelyeket a pogány világ mindig is imádozott. Az újplatonisták esetében azonban a kereszténység hatása már túlságosan erős volt ahhoz, hogy a nyílt pogánysághoz visszatérhessenek. Ha a démonok sokaságának imádatát, a magnetikus gyógyításokat, az eksztatikus élményeket és a démoni jelenéseket továbbra is folytatni akarták, ezt csakis a keresztény hitvallás és keresztény terminológia áttemelésével érthették el. A farkasok tehát báránybőrbe bújtak, és idővel kialakult a pápaság rendszere.

Figyeljünk most meg egy szakaszt Tertullianus *Védőbeszédében*, melyet a következőképp fordíthatunk:

„Továbbá, ha a bűbájosok is rémképeket varázsolnak elő és lealacsonyítják a megholtak lelkét [szellemét], ha gyermekeket gyilkolnak¹⁵, hogy így jósló szavakhoz jussanak, ha sokféle csodálatos

15 Hogy mennyire elterjedt volt ez a módszer, azt Apuleius *Védőbeszédjének* következő részletéből láthatjuk. A kiváló szónokot, regényíró és filozófust varázslással vádolták, és első bizonyítékként azt hozták föl ellene, hogy rendszeresen különböző fajtájú halakat vásárol, feltehetően mágikus célokra. Ezt a vádat mint teljesen légbőlkapottat és abszurdot visszaautasítja, majd miután leszögezi, hogy vádlói jól tudják, hogy ennek meg kell dőlnie, így folytatja:

„Olyasmit kellett tehát kieszelniük, ami a közhiedelmeknek inkább megfelel. Ezért az általánosan elterjedt mendemondák mintájára azt agyalták ki, hogy egy rabszolgafiút varázsénekekkel megbűvöltem, mégpedig úgy, hogy ne legyen tanúja, titokzatos helyen, oltár előtt, fáklafénynél, csak néhány cinkostársam jelenlétében, a fiú pedig a ráénekléstől összerogyott, és ájulásából úgy kellett aztán magához téríteni [nem tudott magáról akkor sem, miután felébresztették – angolból ford.]. Ennél tovább már nem merészkedtek a hazudozásban, pedig ahhoz, hogy a történet kikerekedjék, még hozzá kellett volna fűzniük, hogy a gyerek mindenfelét jövendőlt is. Mert ahogy beszélnek, a ráolvasásoknak jóslatokban

mutatványt idéznek föl piaci lármával történő szemfényvesztéseikkel, ha álmokba ringatnak s egyszersmindenkorra rendelkezésükre áll a megidézett angyalok és démonok hatalma, kiknek erején közönségesen akár a kecskék és az asztalok is jövendölnek¹⁶, [mennyivel inkább igyekszik ez a sátáni hatalom, hogy minden erejével, a saját akaratából és a saját céljai érdekében végezze azt, amit mások céljainak szolgálatában megtesz"] (*Védőbeszéd* XXIII., fordította: Városi István, szögletes zárójeles rész angolból ford.).

Nincs semmi ok, amiért az itt említett jelenések ne pontosan úgy történtek volna, mint napjainkban a szellemalakok jelenései. Nem kell csodálkoznunk a következő mondaton sem, mely nyilvánvalóan a modern médiumokra emlékeztető szellemidézőkre utal. Úgy látszik ugyanis, hogy halottak szellemeit idézték meg, és hogy – amennyiben a hívásnak engedelmességek –, ők maguk, vagy az őket megszemélyesítő szellemek méltatlan és gyalázatos megnyilvánulásokra vetemedtek.

Az ezt követő mondatnak két olvasata van. Az első az *elidunt*: vagyis „megfojtják” a fiúkat, halálra ítélik őket, akár áldozatként, akár azért, hogy jeleket olvassanak ki a mozdulataikból vagy a beleikből. A második, az *eliciunt* azonban sokkal valószínűbb, és azt az értelmezést adja, hogy a szellemet mesmerizmus útján kivonják, az alanyt tisztánlátó (clairvoyant) állapotba hozzák, hogy képes legyen orákulumokat, jóslatokat szólni¹⁷. A „sok csoda” aligha lehetne több annál, mint amelyekről most folyamatosan hallunk, és amelyek valódiságáról megbízható személyek tanúskodnak.

Hogy mit kell „kecskék és asztalok” alatt értenünk, mindig titok övezte, nekünk azonban a következő a megoldási javaslatunk. Említettük már korábban a *száírimet*, és megmagyaráztuk, hogy bár ez a szó rendesen „kecskéket” jelent, „szatírokat” vagy a démonok bizonyos rendjét is jelölik vele. Nem lehetséges-e, hogy Tertullianus a megfelelő kifejezés hiányában a héber szó közvetlen megfelelőjét fordította le latinra, mintegy tükörfordítás gyanánt? És ebben az esetben a démonokkal

és jövendölésekben látjuk hasznát. És azt nemcsak a néphit, hanem tudós férfiak tanúsága is igazolja, hogy fiúkkal történtek ilyen csodálatos esetek. Emlékszem például, hogy Varrónál, ennél a rendkívül alapos tudású és nagy műveltségű filozófusnál sok hasonló esetről olvastam, mint amilyen a következő: Tralles város lakosai a Mithridatesszel vívott háború kimenetelét mágikus jóslatkéréssel egy fiútól akarták megtudni, aki előtt a víz tükreben megjelent Mercurius alakja, ezután pedig százhatsvan versben megénekelte nekik az eljövendő eseményeket. Hasonló esetet ír Fabiusról, aki elvesztett 500 denariust, és Nigidiushoz fordult tanácsért, ez pedig ráénekléssel megbűvölt fiúkat, akik megmondták, hol ásták el az erszényt a pénz egy részével, meg azt is, kiknek osztogatták szét a többbit, és hogy ezek közül M. Catónál, a filozófusnál is van egy denarius. Cato valóban elismerte, hogy szolgájától kapta ezt az egyet, hogy felajánlja Apollónak.

(...) noha Platónak is elhiszem, hogy az istenek és az emberek között helyzetüket és természetüket nézve valahol félúton léteznek isteni hatalmasságok, akiknek a hatáskörébe tartoznak a mindenféle jövendölések és mágikus csodatételek. De még azt is elképzelhetőnek tartom, hogy az emberi lélek, kivált a gyermek ártatlan lelke, akár zsongító varázsénekek, akár kábító illatok erejével elaltatható annyira, hogy kilépjen a jelenlevő valóságból, és kis időre megfeledkezve testi énjéről ráeszméljen eredeti lényére, amely halhatatlan, hiszen isteni, és így mint valami álomban, megjósolhatja az eljövendő eseményeket. De végtére is, bárhogyan áll a dolog, ha hitelt adhatunk ezeknek a történeteknek, akkor ilyen – hogy is mondjam csak – „jövöbelátónak”, ahogy hallottam, olyan fiút kell kiszemelni, aki egészséges és szép testű, amellettt jóeszű és ékesszóló is, hogy az istenség, ha ugyan az száll a gyerek testébe, méltán költözhesse bele, mint valami szép épületbe, ha pedig maga a lélek lép ki a testből, gyorsan visszanyerhesse isteni lényét, amely a feledéstől – hisz nemrég költözött csak emberi testbe – még nem korcsosult és nem torzult el, és így könnyen magára öltheti újból. Ahogy Pythagoras is mondta, nem minden fából lehet Mercuriusnak szobrot faragni.” Apuleius: *A mágiáról*, 42-43. Fordította: Détsy Mihály. Magyar Helikon, Budapest, 1974.

16 Vanyó László (szerk.): *Tertullianus művei* - Ókeresztény Írók 12. (Budapest, 1986)

17 Apuleius: *A mágiáról*, 43.

és asztalokkal való jóslás, azaz olyan asztalokkal, melyeket démonok mozgatnak, máris megleli pontos megfelelőjét a mai asztaltáncoltatásban.

Példa az ábécé segítségével történő szellemkommunikációra Ammianus Marcellinusnál.

És hogy az afrikai apologéta ezt valóban így értette, azt Ammianus Marcellinus történelmi leírásának egy különös története is bizonyítja. Ez az író ugyanis elmondja, hogy Valens uralkodása idején Antióchiában letartóztattak néhány spiritisztát azzal a váddal, hogy mágikus eszközökkel próbálták kideríteni a császár utódjának nevét. Az általuk használt asztalt bevitték a bíróságra, és a bírák elé állították; és miután a vádlottak közül kettőt, Hilariust és Patriciust kínvallatásnak vetették alá, Hilarius a következő vallomást tette.

„Nagytekintélyű bírák! A delphii háromlábú hasonlatosságára baljóslatú előjelek közt babérfaágakból összeállítottuk ezt a szerencsétlen asztalkát, a melyet itt láttok, és titokzatos versek bűbájával, sokféle, hosszadalmas szertartásokkal felavattuk annak rendje és módja szerint és működésbe hoztuk. Működése pedig, valahányszor titkos dolgokról felvilágosítást kértünk, a következő módon ment végbe. Az asztalkát a ház kellő közepén állítottuk fel, miután minden részében arabiai illatszerekkel kifüstöltük; azután rátettünk egy különféle fémekből készült, tökéletesen kerek csészét, a melynek szélén köröskörül, egymástól pontosan kimért távolságban ügyesen be volt vésve az ábécé 24 betűje. Ehhez a háromlábúhoz odalépett egyikünk, a ki a szertartásokba teljesen be volt avatva, egészen vászonba öltözve, vászonsarúkkal a lábán, feje köré csavart szalaggal, valamely szerencsehozó fa szentelt ágait tartva kezében. Az erre a célra előírt versekkel papként fohászokodott az istenséghez, a melytől a jövődőlés ered. Azután meglóbált egy karikáról lelógó, rendkívül finom lenfonállal odakötött, titokzatos ráolvasásokkal felavatott gyűrűt; a mint ez a szabályos közökben ide-oda ugrálva érinti az egyes betűket, hexameterek jönnek létre, a melyek összefüggésben vannak a kérdésekkel, és versmértékre és ütemre nézve jól ki vannak kerekítve, a minőket a Delphiből, vagy a branchidák oraculumától eredő jóslatok közt olvasunk. Midőn akkor ott azt a kérdést tettük fel, hogy ki következik majd mostani uralkodónk után, – mert már rebesgették, hogy az minden tekintetben tökéletes férfi lesz – és az ide-oda csapódó gyűrű ezt a két szótagot érintette THEO, a következő betű hozzáadásával valaki a jelenlevők közül felkiáltott, hogy a kikerülhetetlen végzet kijelentése Theodorusra céloz. Többet nem is kutattunk ebben az ügyben, mert biztosak voltunk abban, hogy ő az, a kire kérdésünk vonatkozott”¹⁸.

Hilarius jólelkűen hozzátette, hogy Theodorus maga semmit sem tudott erről a szeánszról, ettől függetlenül villámgyorsan elfogták és eltávolították. A gyanakvó Valenst azonban Theodorus halála sem nyugtatta meg, sok ártatlan embert kivégeztek azért, mert szerencsétlenségükre nevük a végzetes THEOD-dal kezdődött. A gyűrű és az asztalka jövődölése azonban nem bizonyult hamisnak, mert a gótok hadrianopoliszi győzelme és Valens halála után Kelet császára az ünnepelt Theodosius lett.

Ez a figyelemreméltó történet bizonyítani látszik, hogy a klasszikus írók által oly gyakran említett háromlábú szék vagy asztalka nem csak hogy összefüggött a jóslással, hanem – legalábbis bizonyos esetekben – éppenséggel eszköze volt annak a jóslásfajtának, amely manapság dívik; úgy tűnik ugyanis, hogy az asztalt valamilyen módon elő kellett készíteni a kommunikáció megkezdése előtt, hogy a mozgást közvetíthesse. Ez pedig minden valószínűség szerint ugyanúgy történt, mint a modern spiritisztáknál. A későbbi eljárás részleteiből megtudhatjuk, hogy az ábécé használatát a

18 *Ammianus Marcellinus reánk maradt történelmi könyvei, 1-2.*; fordította: Pirchala Imre; Franklin, Bp., 1916–1917

szellemkommunikációban, amelyről általában azt feltételezik, hogy új keletű, a beavatottak már tizenöt évszázaddal ezelőtt is jól ismerték. Végül pedig a történet kimenetele, miszerint Theodosius lett az utód, újabb példája a démonok bámulatos, bár megbízhatatlan előre tudásának.

Ágoston nézetei.

Mintegy fél évszázadnyi világtörténelmet átugorva eljutunk Ágostonhoz, aki a római jóskok és jövendőmondók ihletőit, sőt, magát az irányításukat is ismételten démonoknak tulajdonítja. A számos istent gonosz szellemként kezeli, és hathatósan leleplezi közismert történelmüknek és nyilvános istentiszteletük kicsapongó szertartásainak kártékony és romboló hatását, noha képmutató módon bizonyos homályos erkölcsi tanításokat hirdetnek (*Isten városáról* II. 26). Felháborodással mondja el, hogy a démonok sikert jósoltak a szörnyeteg Sullának, és jóslataikat csodálatos jelekkel kísérték; de azt már nem kiáltották: „Tartózkodj a bűnöktől, Sulla”¹⁹ (*Ibid.* II. 24). A későbbiekben Hermész Triszmegisztosz vélekedését ismerteti, aki „a látható és megfogható bálványokat az istenek testeiként tekintette. Ezekben a bálványokban bizonyos megidézett szellemek élnek, kiknek hajlamuk van arra, hogy ártsanak, vagy valamilyen kívánságát teljesítsék azoknak, akik velük szemben istent megillető tiszteletet és vallásbeli hódolatot tanúsítanak” (*Ibid.* VIII. 23). Úgy véli, hogy ezek a gonosz szellemek képesek tetszés szerint jelenéseket és látomásokat előidézni, és az egyiptomiak szent bikájáról szóló történetét azzal a megjegyzéssel zárja, hogy „[a] démonok ugyanis könnyedén képesek látszólagos alakok felidézésével elérni (...), amit az emberek valóságos színekkel és testekkel” (*Ibid.* XVIII. 5).

A további szemléltetés e mű korlátai és céljai miatt nem lehetséges.

Nem szükséges tovább időznünk az olymértékben nyilvánvaló tény bizonyításával, mint a gonoszság szellemei és az emberek fiai közötti szakadatlan érintkezés. Az általunk felhozott példák célunk elérésére bőségesen elegendők, és már túl is léptük ennek megfelelő határait. Ezért el kell haladnunk a középkor mágusai, bűbájosai, asztrológusai, varázslói és boszorkányai²⁰ mellett; a pápizmus levitációi, jelenései és csodás gyógyulásai; a Kelet démonmeséi; a héber megnevezést is

19 Ágoston: *Isten városáról*. Fordította: Földváry Antal. Budapest : Kairosz, 2005-2009 (Négy kötet.)

20 Érdekes azonban a következő részlet a Ramusio által kiadott *Marco Polóból*, amely a spiritizma gyakorlatok elterjedtségét mutatja be a Kelet leghatalmasabb uralkodójának udvarában a tizenharmadik század második felében.

„A nagy kán (Kubiláj) pedig világossá tette, hogy a keresztény hitet tartja a legigazabbnak és legjobbnak – mert, mint mondja, az semmi olyat nem parancsol, ami ne lenne tökéletesen jó és szent. De a keresztényeknek nem engedi, hogy a keresztet maguk előtt vigyék, mert azon egy olyan nagy és magasztos Személyt, mint Krisztus, megostoroztak és megölték. Mondhatnánk: Mivel a keresztény hitet tartja a legjobbnak, miért nem csatlakozik hozzá, és miért nem lesz kereszténnyé? Nos, Kubiláj ezt így indokolta meg messire Nicolónak és messire Maffeónak, mikor követeiként a pápához küldte őket, és mikor néha alkalmuk nyílt beszélgetni vele a krisztusi hitről. Azt mondta: – Hogyan akarjátok, hogy kereszténnyé legyek? Láthatjátok, a keresztények ezen a vidéken olyan tudatlanok, hogy semmire sem képesek, míg láthatjátok, a bálványimádók bármit megtehetnek, amit csak akarnak, olyannyira, hogy amikor asztalhoz ülök, a terem közepéről a borral vagy más itallal teli poharak odalebegnek hozzám, anélkül, hogy bárki hozzájuk érne, és én izom belőlük. Hatalmuk van a viharok fölött, tetszésük szerint egyik vagy másik irányba fordítják őket, és sok más csodát művelnek; miközben, mint tudjátok, a bálványaik beszélnek, és jóslatokat közölnek velük bármily témában, amit csak akarnak. De ha én Krisztus hitére térnék és kereszténnyé válnék, akkor főembereim és mások, akik nem tértek meg, azt mondanák, „Mi indított téged arra, hogy megkeresztelkedj és felvegyed Krisztus hitét? Milyen erőknak vagy csodáknak voltál tanúja az Ő részéről?” (Tudjátok, az itteni bálványimádók azt mondják, csodáikat a bálványaik szentsége és ereje viszi véghez.) Nos, nem tudnám, mit válaszoljak; így csak megerősödnének tévedéseikben, és a bálványimádók, kik az efféle csodaművészetek beavatottjai, könnyen a halálomra törnének” (Yule: *Marco Polo*, angolból ford.).

láthatóan megőrző, afrikai *obi* emberek mellett; és a személyek és események hatalmas sokasága mellett, melyek mind-mind figyelmet követelnének, ha a démonokkal való érintkezés átfogó történetének ismertetésére vállalkoztunk volna.

Németország zsidók asztaltáncoltatása a tizenhetedik században.

Túlságosan is érdekes azonban, hogy kihagyjuk a következő részletet egy zsidó szerző tollából a tizenhetedik század elejéről, melyet Delitzsch idéz *Biblical Psychology* [Bibliai lélektan] c. művében: „Amikor szórakozni van kedvünk, varázslattal asztalt táncoltatunk, és azt sűgjük egymás fülébe, hogy *Sémot sél Sédim* (»démonok nevei«), s ekkor az asztal föl pattan, még akkor is, ha sok száz súllyal van megterhelve.”

1615-ben Zalman Zebi azzal vette védelmébe az efféle asztaltáncoltatást, hogy az nem varázslás, hanem Isten ereje által történik. Érvelését arra alapozza, hogy a manipuláció során csakis kiváló énekeket énekelnek, mint például azt, hogy „Magasztaltassék a világ Ura”. Az ördögnek semmilyen műve nem mehet végbe ott – fejtegeti –, ahol Istenről emlékeznek meg. Nagyon hasonló ez az érvelés egyes mai asztaltáncoltatókéhoz; a történelem azonban végtelen számú bizonyítékot szolgáltat arra, hogy emberek mindig is gyalázták Isten nevét azzal, hogy alávaló cselekedetekkel hozták kapcsolatba. Továbbá az sem mindig világos, kire is gondolnak, amikor Istenre hivatkoznak, hiszen nem fordulhatnak Ahhoz, Aki a mennyeket és a földet teremtette, ha ahhoz kérnek segítséget, hogy törvényeit megszegjék. A világnak pedig egyelőre két Ura van, bár egyikük uralma csakhamar véget ér.

A spiritizmus jól ismert a kereszténység határain túl.

Most már csak annyit kell hozzátennünk, hogy a modern utazók beszámolóit igazolják, hogy a spiritizmus, különösen is az ősök vagy rokonok szellemének vélt démonok tisztelete gyakorlatilag egyetemes a pogányok és a barbár törzsek körében, akár Afrika²¹ szívében, akár Ázsia távoli országaiban, akár az amerikai indiánok között. Néhány évvel ezelőtt az efféle eszmék szinte csak a föld felvilágosulatlanabb részeire korlátozódtak, most azonban a démonizmus áradata ismét megindult, és nagy gyorsasággal árasztja el a keresztény világot. A gonosz szellem hét másik, nálánál is gonoszabbal tér vissza, az eredmény pedig még sötétebb pogányság lesz, mint amit a világ valaha is tapasztalt, mivel ez az Úr Jézus Krisztus megpróbálása és szándékos elutasítása után visszafogadott pogányság lesz. És „ha szándékosan vétkezünk, az igazság megismerésére való eljutás után, akkor többé nincs bűnökért való áldozat, hanem az ítéletnek valami rettenetes várása és a tűznek lángja, amely megemészti az ellenszegülőket” (Héb 10,26-27).

21 Erre bőséges bizonyítékot találhatunk a közelmúlt utazói, például Livingstone és Schweinfurth munkáiban. A következő részlet Livingstone utolsó naplójából származik. „Szulejmán-bin-Dzsuma a szárazföldön, Mosessamében élt, Zanzibárral szemben. Lehetetlen tagadni a látnoki képességét, hacsak nem utasítunk el minden bizonyítékot, mert gyakran megjósolta nagy emberek halálát az arabok között; továbbá kiemelkedően jó ember volt, egyenes és őszinte – »Thirti«; jóság és képességek tekintetében senki sem volt hozzá hasonló. Azt mondta, hogy két középtermetű fehér ember, egyenes orral és hátul övig leomló hajjal, időnként eljöttek hozzá, és megmondták neki a jövő dolgokat. Tizenkét évvel ezelőtt halt meg, és nem hagyott utódot; megjósolta saját halálát, három nappal előtte, kolerában.” ([The last journals of David Livingstone, in Central Africa : Livingstone, David, 1813-1873](#))